

Grundskolans läroplan

- *Ett 80-tal experter har tillsammans med SÖ:s egna befattningshavare deltagit i arbetet på det förslag till fullständig läroplan för grundskolan, som har lämnats till regeringen. Undervisningsrådet SIXTEN MARKLUND presenterar här SÖ:s förslag till läroplan.*

Med riksdagsbeslutet om den nioåriga grundskolan följer ett stort antal uppgifter av uppföljnings- och effektueringskaraktär för skolans olika befattningshavare. Till uppgifterna på det centrala planet hör att utarbeta och ge ut den nya läroplanen.

Redan i skolberedningens regi bedrevs ett omfattande läroplansarbete. Huvudresultaten av detta finns i beredningens läroplansbetänkande (SOU 1961:31). Skolöverstyrelsens läroplansarbete påbörjades kort tid efter publiceringen av detta betänkande och beredningens huvudbetänkande Grundskolan (SOU 1961:30) sommaren 1961.

Därefter har det av skolöverstyrelsen ledda arbetet med grundskolans läroplan pågått oförtrutet. Sedan skilda remissinstanser delgivit sina synpunkter och skolöverstyrelsen under hösten 1961 till Kungl. Maj:t avlämnat sitt utlåtande över skolberedningens betänkande, tillkallades ämnesexperter och sakkunniga för att utarbeta förslag till kursplaner och mera speciella avsnitt i övrigt. I mars 1962 var flertalet av dessa experter färdiga med sina förslag.

Inom skolöverstyrelsen har läroplansarbetet pågått kontinuerligt. Det har stått under ledning av en läroplansgrupp bestående av undervisningsråden Bosson-Nordbö (ordförande), Junel, Beskow och Marklund. Läroplansgruppens sekreterare har varit lektor Bengt Cullert, som tidigare hade motsvarande uppdrag inom skolberedningens läroplansdelegation.

Det är sålunda en ansevärd mängd av pedagogisk expertis, som engagerats. Antalet experter hade uppgått till ett 80-tal. Sammanlagt torde ett 100-tal personer ha medverkat. Av dessa är det dock endast en, läroplansgruppens sekreterare, som under mer än kortare perioder haft arbe-

tet på heltid. Skolöverstyrelsens befattningshavare har fått sköta läroplansarbetet parallellt med andra större och mindre uppgifter inom verket.

Ett i huvudsak fullständigt läroplansförslag lämnades till Kungl. Maj:t i samband med att riksdagsbeslutet om grundskolan kom den 23 maj. Vad som nedan sägs om läroplanen gäller detta skolöverstyrelsens förslag, inte den slutliga versionen.

Vissa huvudavsnitt av läroplanen skall utfärdas av Kungl. Maj:t. (Dessa i sin tur bygger på riksdagens beslut i en del centrala frågor, exempelvis timplanerna.) Skolöverstyrelsens läroplan innefattar även förslag till lydelse av de avsnitt Kungl. Maj:t skall fastställa. Dessa gäller förutom timplaner och huvudmoment avsnitten om mål och riktlinjer för skolans verksamhet hem — skola — samhälle och betygsättningen.

Enhetlig disposition

SÖ har bedömt det som realistiskt att samla samtliga Kungl. Maj:ts avsnitt, till

en separat del inom läroplanen. I stället föreslås skolöverstyrelsens tillämpningsföreskrifter bli placerade intill och mellan vissa av Kungl. Maj:ts avsnitt för att möjliggöra en mera enhetlig disposition och därmed göra det lättare för läsaren att hitta i läroplanen.

Det har för läroplansgruppen och främst dess sekreterare varit ett stort och ofta besvärligt arbete att ställa samman skilda medarbetares avsnitt till en sammanhängande skrift. En viss enhetlighet i definitioner och vokabulär måste finnas, upprepningar måste elimineras. Disponering, rubriksättning och kursiveringar har nästan helt fått omarbetas. Alltför utförliga avsnitt har gjorts mindre detaljerade osv.

Vår svenska obligatoriska skola fick sin första läroplan 1878. Senare motsvarigheter utkom 1889, 1900, 1919 och 1955. En jämförelse mellan dessa läroplaner leder till en mängd eftersinnanden. Här skall endast nämnas, att läroplanerna har blivit allt digrare. Det lilla häftet av 1878 växer 1962 till en bok på halva tusentalet sidor. Ändå torde mången komma att anse den nya läroplanen alltför litet detaljerad och alltför allmänt hållen. Läroplanen innehåller inga färdiga lektionsutkast. I kursplanerna är det endast de olika ämnens mål och huvudmoment, som fastställts. Huvudmomenten anges stadietvis. En fördelning på olika årskurser föreslås, men den är inte bindande. De förslag till disposition av studieplaner, som ingår, utgör endast exempel och inga direktiv för hur läroböcker skall disponeras eller hur kursplanering skall ske.

Det innebär en ofta svår balansgång att finna en lämplig medelväg mellan å ena sidan strikta och detaljerade föreskrifter och å andra sidan mera allmänna och prin-

cipliella formuleringar, som ger frihet och elasticitet samtidigt som de är till hjälp och vägledning. Den, som slår upp läroplanen och frågar: Var står det om undervisning i sammanhållna klasser? Hur individualiserar man undervisningen i samhällskunskap i årskurs 7? eller Hur gör man ett grupparbete om frihetstiden?, kommer inte att få besked om preciserade mått och steg. Sådana ges inte av det enkla skälet, att det inte finns några patentlösningar. Givetvis bör den enskilde läraren ha tillgång till mera preciserade tips, kanske även »mallar» och lektionsprototyper, men sådana har inte sin plats i läroplanen. Här har läroboksförlagen efter samråd med skolöverstyrelsen redan tagit goda initiativ. Ett mera detaljerat studieplansarbete hör hemma i klass- och ämneskonferenser, på kursplaneringsdagar, studiedagar och givetvis — i den enskilda lärarens förberedelsearbete.

Emellanåt skymtar i den pedagogiska debatten en viss övertro på betydelsen av »metodiska anvisningar». Lika litet som det kan ges en bestämd mall för hur man kör bil i storstadstrafik, lika litet kan det ges anvisning om den eller den »metoden» i ett ämne. Storstadsschauffören kan tillhållas att följa vissa allmänna regler och principer om exempelvis försiktighet, hänsyn, omdöme osv. Detsamma gäller principerna om god undervisning genom konkretion, elevaktivitet, individualisering, självständighet, motivation, gemenskap, samarbete osv.

Av detta följer, att anvisningarna i endast ringa grad uppspaltas efter klasstyp A, B1, B2 osv. Undervisningsprinciperna gäller alla klasstyper. B-skolemetoder är strängt taget endast en form av gruppundervisning, vilken bör eftersträvas även i A-klasser.

Specialklasserna behandlas inte heller i någon från läroplanen i övrigt helt avskild del. (Detta vore för övrigt att ge sken av ett parallellskolesystem inom grundskolan.) Undervisningsprinciper, undervisningsformer och arbetssätt, som gäller för en adekvat utformning av specialundervisningen, gäller som regel undervisningen i stort. Det är inom ramen för grundskolans mål den enskilde elevens behov, förutsättningar och intressen, som utgör grundvalen för skolans inre arbete. Endast där de för undervisningen i stort givna kurserna och föreskrifterna inte är tillämpliga för specialundervisningen, eller där för specialundervisningen nödiga anvisningar inte på annat sätt kommer till uttryck, ges specialundervisningen särskilda huvudmoment och anvisningar.

Ett försök har i läroplanens allmänna avsnitt gjorts att bringa reda i den gängse metodikterminologien. Begreppet *undervisningsformer* refererar till lärarens funktion i organiserandet av undervisningen som klassundervisning, gruppundervisning och individuell undervisning. Begreppet *arbets-*

sätt har sin utgångspunkt i elevernas aktivitet och rör verksamheten enskilt och gemensamt (till den senare hör grupparbete). Undervisningsformer och arbetssätt får sitt uttryck genom tillämpning av de *undervisningsprinciper*, som tidigare nämnts (motivation, aktivitet, konkretion, individualisering osv.). Begreppet *undervisningsmetod* kan inte ges generell innebörd utöver betydelsen av planmässigt förfarande. Metoden ger sig i tillämpningen från fall till fall — kanske från moment till moment — av ovannämnda undervisningsformer, arbetssätt och undervisningsprinciper.

Eleverna och betygen

Skolans elevvårdande uppgifter ges stort utrymme i läroplanen. Hit hör bl. a. studie- och yrkesorienteringen. En förteckning ges över olika hjälpmedel för eleviakttagelser. Läroplanen innehåller även betygsanvisningar för grundskolan. Skolöverstyrelsen har här avgivit förslag till lydelse av dessa, som det tillkommer Kungl. Maj:t att fastställa. De traditionella bokstavs-beteckningarna ersätts med en femgradig sifferskala, där 1 blir lägsta och 5 högsta betyg. Betyget 3 definieras av medelvärdet för den totala elevgrupp inom landet, som läser ifrågavarande ämne eller kurs. Denna bestämmelse föreslås beträffande ämnen med två eller flera kurser gälla varje kurs för sig. Här har skolöverstyrelsen frångått skolberedningens förslag, enligt vilket allmän kurs och särskild kurs skulle ha gemensam skala med evalvering efter betyg i ett annat, icke-kursindelad ämne, exempelvis svenska.

Begreppet betyg avser omdömet i det enskilda ämnet (ordet vitsord försvinner således). Av betygssammanfattningar ges tre typer: terminsbetyg, slutbetyg och intyg om avgång. Terminsbetygen är av två slag, höstterminsbetyg och vårterminsbetyg. Det förra gäller, som namnet säger, vad eleven presterat under den gångna höstterminen. Vårterminsbetyget är läsårsbetyg och gäller prestationerna för hela läsåret. Höstterminsbetyget är sålunda att betrakta som ett förhandsbesked till ledning inför vårens ämnes- eller linjeval.

Bristande underlag för betygsättning kan motivera viss försiktighet med extrembetygen i höstterminsbetyget. Läsårsbetyget skall dock bygga på en helt differentierad betygsättning. S. k. »glidande betygsskala» får inte tillämpas.

Med skärpa framhålles, att betygsättning i ämnen, som av hävd betraktas som teoretiskt krävande (matematik och främmande språk), inte får ske efter restriktiva normer än för ämnena i övrigt.

I anvisningarna sägs, att betygen utgör relativa och inte absoluta mått. Gränsen godkänd-underkänd försvinner. Flyttning och kvarsittning avgöres från fall till fall utan hänsyn till några stipulerade betygskrav. Avgörande är vad klasskonferenser

bedömer som det för eleven med hänsyn till hans totalsituation lämpligaste.

I svenska ges endast ett betyg. I årskurserna 4 och 5 ges också endast ett betyg för orienteringsämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap tillsammans. Handtillsbetyget kommer helt bort (vilket givetvis inte får tas till intäkt för minskad handtillsvård).

Uppförande- och ordningsbetygen förblir som hittills med A som normalbetyg. En nyhet är dock anvisningen, att betygen endast avser elevens beteende i skolan och vid hans kontakter i övrigt med skolans personal och elever.

En nyhet beträffande timplanerna är att gruppindelingsbestämmelserna kommer att intas här och inte som nu i skolstadgan. Kurserna anges inte som i den traditionella skolan i lineärt ordnade kursplaner utan i likhet med i nuvarande försökskolan i form av huvudmoment, kring vilka lärostoffet kan byggas upp koncentriskt med rika möjligheter till variationer på grundkurs och överkurser av olika slag.

Av vad som i övrigt beräknas ingå i läroplanen kan nämnas schemaförslag och sakregister.

Det har i dagspressen påtalats, att skolöverstyrelsen skulle ha tagit alltför rundlig tid på sig att utarbeta läroplanen med därtill hörande »metodiska anvisningar». Denna åsikt synes vila på en missuppfattning om avsikten med läroplanen. Någon detaljerad ämnesmetodik skall läroplanen, som ovan sagts, inte innehålla. Riksdagens särskilda utskott har för övrigt klart uttalat, att överstyrelsens anvisningar skall gälla huvuddragen och inte innefatta detaljföreskrifter. Läroplansarbetet har pågått parallellt med riksdagens behandling av skolfrågan och i sådan takt, att ett i huvudsak fullständigt förslag kunnat föreläggas Kungl. Maj:t samma dag riksdagen fattat sitt beslut. Att läroplanen skulle kunna tryckas och tillställas skolorna före riksdagsbeslutet är givetvis otänkbart.

Vad ovan sagts om läroplanens innehåll gäller självfallet endast skolöverstyrelsens förslag. Det torde ta ytterligare några månader, innan planen i fastställt skick kan föreligga i tryck, bl. a. på grund av tryckerisemestrarna.

Till de frågor SÖ haft att uppmärksamma genom riksdagsbeslutet och läroplanens tillkomst hör en rad timplane- och kursplane-frågor vid övergång från folkskola till grundskola eller från försöksskola till grundskola. Dessa problem måste lösas på olika sätt allt efter hur högt upp i årskurserna övergången tar vid. De erbjuder också olika aspekter i klasser av olika typ. Ett genomgående drag är justeringarna med anledning av att engelska införes redan i årskurs 4. Fullständiga förslag till modifieringar har utarbetats och kommer inom en nära framtid att publiceras i Ak-tuellt från skolöverstyrelsen.